

مولفه های عمده و موثر در نگاه پاکستان به بحران های عربی

فرزاد رضائی بونش

کارشناس مسائل منطقه

موسسه آینده پژوهی جهان اسلام

واژگان کلیدی: سیاست خارجی پاکستان ، بحران های عربی، سیاست خارجی پاکستان در بحران های عربی، سیاست خارجی ، پاکستان

سیاست خارجی پاکستان در بحران های منطقه

در سال های اخیر بحران های عربی در بحرین، سوریه، عراق و یمن از دل مشغولی های رویکرد پاکستان در جهان عرب بوده است. در این بین با توجه به اینکه عربستان سعودی بیشترین نقش را در شورای همکاری خلیج فارس و تأثیر پذیری بر بحران های عربی اینک اسلام آباد تعیین رویکرد موثر در نگاه به بحران های عربی بین دو دیدگاه ایران و عربستان سخت بوده است. نوشتار زیر به بررسی مولفه های عمده و موثر در نگاه پاکستان به بحران های عربی پرداخته است.

متغیرهای داخلی پاکستان:

اگر به نقش متغیرهای داخلی پاکستان در نوع جهت دهی به نگاه پاکستان به بحران های عربی توجه کنیم باید گفت این متغیرهای نقش بسیار مهمی در نوع کنشگری و فراز و نشیب های سیاست پاکستان در این بحران ها داشته اند. در این بین از یک سو دولت های حزبی (حزب مسلم لیگ نواز شریف) در این زمینه نقش مهمی داشته است. در واقع حزب نواز نگاهی مثبت به همراهی و همگرایی با عربستان در مقایسه با اپوزسیون حزب مردم دارد. در بعد دیگری ارتش پاکستان که با عربستان سعودی دارای مناسبات نزدیکی بوده است با در نظر داشت منافع نظامی و امنیتی ویژه پاکستان به این بحران ها می نگرد. سوم احزاب اسلامی تندرو که از نظر فکری همکاری هایی با عربستان سعودی دارند متمایل به همگرایی با محور عربستان سعودی در این بحران ها هستند. اما در مقابل پاکستان کشوری با تنوع سیاسی، فرهنگی، قومی است بنابراین احزاب و جریان های شیعی (جمعیت قابل توجهی از پاکستانی ها شیعی هستند و حدود 20 درصد یعنی یک-پنجم جمعیت هستند) بریلوی ها و احزاب و گروه های سیاسی آن ها از دخالت پاکستان و همکاری با عربستان یا ممانعت کرده و یا مخالف آن هستند. گذشته از این از نگاه مخالفان همگرایی با عربستان (چون جامعه مدنی، فرهیختگان و افرادی دارای استقلال فکر) بسیاری از بحران های عربی جنگ فرقه ای است و پاکستان که نگران امنیت داخل کشور است نباید هویتها در درون پاکستان را از هم گسیخته تر کند و

در مقابل همدیگر قرار دهد. از این دید با توجه به عنصر نارضایتی در جامعه پاکستان و کمبودهای مختلف در سطوح اقتصادی، امنیتی ... ایفای نقش پاکستان در بحران های عربی ضرباتی گسترده ای به کشور می زند و در کنار این نیز پاکستان نباید به سرعت رابطه خود را با همسایه خود ایران از دست بدهد.

متغیر اقتصاد و کمک کشورهای عربی:

پاکستانی ها کشور نیازمندی هستند و به سرمایه و نفت و انرژی وابسته اند. در این بین از یک سو در حال حاضر بخش مهمی از نیروی کار پاکستانی ها یا بیش از سه میلیون نفر از شهروندان پاکستانی در کشورهای عرب خلیج فارس کار می کنند و سالانه نزدیک 6 میلیارد دلار ارز خارجی به پاکستان (از کانال نیروی کار وارد می شود). حتی به نگاهی دیگر دو میلیون پاکستانی در عربستان شاغلند که سالانه حدود 5 میلیارد دلار ارز به عربستان می فرستند. همچنین پاکستانی ها پس از هندی ها بیشترین جمعیت اتباع خارجی در بحرین را تشکیل می دهند. در همین بین پاکستان حدود 11 میلیارد دلار مناسبات تجاری با این کشورها دارد و مناسبات اقتصادی آن ها بسیار گسترده است. در بعد کمک های مالی معنوی مذهبی و ... نیز این کشورها نقش مهمی در کمک به پاکستان بازی میکنند. چنانچه آنان عملا می توانند منابع اقتصادی در اختیار قرار دهند و قولهای مساعد برای سرمایه گذاری دهند. چنانچه در سفر قبلی سلمان بن عبدالعزیز به پاکستان، حدود یک و نیم میلیارد دلار کمک مالی به پاکستان داد. این امر در حالی است که حزب مسلم لیگ نواز در انتخاباتی سال 2013 از مساعدت های مالی عربستان برخوردار بود.

همکاری های نظامی امنیتی پاکستان با کشورهای شورای همکاری :

در واقع ناتوانی ارتش های حوزه خلیج فارس موجب شده این کشورها به پاکستان توجه داشته باشند و بر روی تامین امنیت و ظرفیت های نظامی پاکستان حساب ویژه ای باز کرده و در شرایط بحرانی، به خصوص در بحران های داخلی روی کمک پاکستانی ها حساب کنند. در واقع از دید کشورهای چون عربستان، بحرین و ... کمک های نظامی پاکستان ارزانتر، فرمان بردارتر، قابل اتکاتر است و همپیمانی با پاکستان برای داشتن یک متحد نزدیک غیر عرب در منطقه برای همکاری و همگرایی در جهان عرب و موفقیت در چالش های امنیتی داخلی مفید است. این امر در حالی است که از نگاه ریاض پاکستان کشوری غیرعربی است و نمی تواند رقیب عربستان در جهان عرب باشد. در کنار این نیز باید توجه داشت که بازنشستگان ارتش نیروهایی را تربیت و به کشورهای متقاضی حوزه خلیج فارس ارسال می کنند و تأمین نیروی انسانی نظامی از منافع اسلام آباد در این حوزه است. چنانچه تعداد قابل توجهی از

بازنشستگان نظامی پاکستان در منطقه حضور دارند و به عنوان نمونه بر اساس آمار و ارقام اعلام شده، اقلیت پاکستانی مقیم بحرین نقش عمده ای در حوزه امنیتی و نظامی دارند. در بعد دیگری کمک های مالی این کشورها به برنامه های نظامی پاکستان همواره وجود داشته است و بخش قابل توجهی از ظرفیت نظامی پاکستان با کمک عربستان آنها بوده است.

متغیر نوع نگاه ایرانی:

اگر ایران را بخشی از معادلات در بحران های عربی بدانیم، رقابت ایران و عربستان سعودی پاکستانی ها را در موقعیتی بسیار سخت قرار داده است. در واقع پاکستان با توجه به نوع نگرش حزب مردم و احزاب منتقد و جریان های شیعی و بریلوی نمی تواند در معادله بین ایران و عربستان، سیاست خارجی خود را به گونه کاملی با ریاض در بحران های عربی همراه سازند. در این بین ایران و پاکستان حدود 900 کیلومتر مرز مشترک دارند و از لحاظ امنیتی و مسئله مواد مخدر و گروه های رادیکالی و.. تهدیدات مشترکی دارند و نیازهای هر دو کشور ایجاب می کند ملاحظات همدیگر را در نظر گیرند. بنابراین با توجه به رویکرد تهران در بحران های عربی اسلام آباد نمی تواند به رویکرد ایران بی توجه باشد و یا در مقابل آن قرار گیرد.

نتیجه گیری:

آنچه مشخص است هر چند پاکستان با عربستان سعودی روابط نزدیکی دارد، اما هم چنان خواهان سیاست متوازن در مناسبات خود با ایران و عربستان سعودی است. در واقع برای پاکستانی ها سخت است که خود را با رویکرد ریاض هماهنگ کنند و از آن کاملاً فاصله گیرند. در واقع با توجه به متغیرهای گوناگون یاد شده در بالا هر چند ممکن است در ائتلاف های عربی و نظامی متحد عربستان حضوری شعاری داشته باشد، اما تلاش میکند در کار بهره گیری از منافع نظامی، امنیتی و مالی همکاری های حداقلی با ریاض در حوزه هایی مستقیم رویارویی در بحران ها حضور نیابند و با طلب میلیارد دلار و یا معامله هنگفت نقش های غیر مستقیم داشته یا در اثر میانجیگری تنش ها را کاهش و مناسبات حداقل متوازی بین ایران و عربستان داشته باشند.